

HOLLAND FESTIVAL

Amsterdam, Stadsschouwburg: 22 en 23 juni 1985
Aanvang: 20.15 uur

DRAMATEN, Stockholm

William Shakespeare: KUNG LEAR

Regie: Ingmar Bergman

Het Koninklijk Dramaten

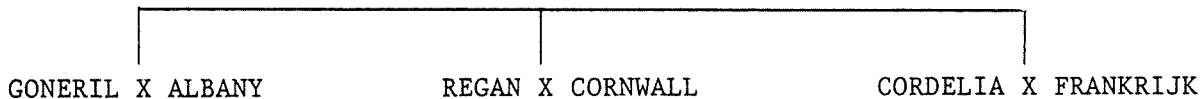
Dit Nationaal theater van Zweden werd in 1788 door koning Gustaaf III gesticht, met als hoofddoel zich bezig te houden met Zweeds toneel. Lange tijd werd het gezelschap uit 's konings eigen middelen onderhouden. Het gezelschap werkte volgens de principes van de Comédie Française en hield dat vol tot 1853. In 1852 verhuisde het gezelschap na een fikse brand in haar oorspronkelijk gebouw in het koninklijk Arsenaal, naar het Operahuis dat in 1782 geopend was. In 1809 gaf het parlement voor het eerst subsidie voor de theaterkunst, maar 90% bleef voor rekening van de koning zelf. Het monopolie van de koninklijke invloed op het theater werd doorbroken in 1842 met de ingebruikneming van de eerste privé schouwburg: Het Nieuwe Theater. Onder druk van boeren en mensen die niet in Stockholm woonden, trok in 1888 het parlement de subsidie weer in. De leden van het gezelschap vormden daarop een associatie en de koning stelde een leider aan. Ongelukkigerwijs zakt het repertoire dat tot dan toe een hoge standaard had, snel af tot merendeels comedies en lichte kost. Het serieuzere werk kwam echter wel aan bod in het Nieuwe Theater, waar ook Strindberg voor het eerst werd opgevoerd (1881: Meister Olof). Dit Nieuwe Theater zette zijn serieuze artistieke lijn voort, terwijl bij het Koninklijk Dramaten niet meer dan eens in de 10 jaar een Strindberg stuk op het repertoire kwam.

In 1908 kreeg het Koninklijk Dramaten de beschikking over een nieuw gebouw. Het repertoire veranderde overigens nauwelijks. In 1922/23 werd dat theater uitgebreid met een kleine Bühne. Het zou echter nog tot 1934 duren eer er een echt nieuw beleid ingezet werd, modern georiënteerd en met veel werk van Strindberg. Onder leiding van Olof Molander werd een realistische traditie gegrondvest waarbij alle grote stukken gespeeld werden: Droomspel (1935), Naar Damascus I (1936), Spooksonate (1942), Naar Damascus II (1944).

In 1955, 1960 en 1962 werden ze in een nieuwe interpretatie herhaald. Zeer belangrijk was ook de invloed van Karl Ragnar Gierow die met zijn regie van Een maan voor de misdeelden zulke overtuigende kritieken kreeg dat O'Neill op zijn sterfbed zijn ongepubliceerde stukken alsnog vrijgaf onder voorwaarde dat ze hun wereldpremière zouden beleven aan het Koninklijk Dramaten. Het absolute hoogtepunt hierin was De lange reis naar het einde van de nacht (1956). De opvolgers van Gierow, Ingmar Bergman en Erland Josephson oriënteerden zich meer internationaal op hedendaagse schrijvers, maar ook bij hen was het Zweeds drama prominent aanwezig. Vooral het opengooien van het theater waarbij een kijkje genomen kon worden bij de repetities, heeft veel nieuw publiek gekweekt. Nu Bergman, na afwezigheid van een zevental jaren, weer de leiding van het Koninklijk Dramaten op zich genomen heeft, ziet men de toekomst met vertrouwen tegemoet.

LEAR	koning van Brittannië	Jarl Kulle
GONERIL	dochter van Lear	Margaretha Byström
REGAN	dochter van Lear	Ewa Fröling
CORDELIA	dochter van Lear	Lena Olin
NAR		Jan-Olaf Strandberg
De graaf van KENT		Börje Ahlstedt
De graaf van GLOSTER		Per Myrberg
EDGAR	zoon van Gloster	Mathias Henrikson
EDMOND	natuurlijke zoon van Gloster	Tomas Pontén
De hertog van ALBANY	echtgenoot van Goneril	Per Mattsson
De hertog van CORNWALL	echtgenoot van Regan	Peter Stormare
OSWALD	hofmeester van Goneril	Olof Lundström
De koning van FRANKRIJK		Peter Andersson
De hertog van BOURGONDIE		Lakke Magnusson
Een oude man	pachter van Gloster	Oscar Ljung
Dienaar		Hans Strååt
Secretaris		Birger Malmsten
Klerk		Rolf Skoglund
Dokter		Frank Sundström
Boodschapper		Gudmar Wivesson
Heraut		Jan Nyman
Kapitein		Dennis Dahlsten
Schermmeeester		Pierre Wilkner

KING LEAR

King Lear van William Shakespeare
 geschreven in 1606, Folio editie 1623
 vertaling: Britt G. Hallqvist
 bewerking: Ingmar Bergman

Over de bewerking van Bergman

- Alle specifieke plaatsbepalingen zoals: "Een staatsievertrek in het paleis van Lear" of "De heide. Voor een schuur", zijn weggelaten.
- Teksten die poëtische uitwijdingen bevatten of naar Homerische vergelijkingen neigen, zijn uit de tekst verwijderd.
- De bedrijven-indeling (Vijf bedrijven met respectievelijk 5, 4, 7, 7 en 3 scènes) is omgewerkt tot een doorlopend geheel van 21 scènes.
- De scène van "Peeping Thom" (origineel II, 3) is verplaatst naar de achtste scène, in Bergmans indeling.
 (Dit komt overeen met origineel III, 3).

KING LEAR/BEWERKING BERGMAN

1e toneel

Gloster stelt aan Kent zijn bastaardzoon Edmond voor. In een grote staatsvergadering deelt koning Lear mee dat hij afstand doet van de troon. Hij maakt bekend dat hij zijn rijk zal verdelen onder zijn drie dochters. De grootte van ieders erfdeel zal bepaald worden door de liefde die iedere dochter voor haar vader koestert. Ieders gedeelte van het land zal dienen als bruidsschat voor de drie zussen. Goneril (getrouwd met Albany) en Regan (echtgenote van Cornwall) spreken een huichelachtige liefdesverklaring tot hun vader uit en krijgen ieder hun deel. Cordelia echter wil geen uitspraak doen "Ik ongelukkige kan niet mijn hart ophijzen naar mijn mond. Ik hou van u zoals mijn plicht het eist, niet meer, niet minder". Daarop ontfermt koning Lear zijn lievelingsdochter en vraagt aan beide rivalen die om Cordelia's hand gevraagd hebben wat ze zullen doen: "(...) - je eerlijkheid wordt bruidsschat!" Bourgondië weigert, maar Frankrijk accepteert haar, samen met Lear's ongenade. Kent die de oude koning tot rede tracht te brengen wordt verbannen. Goneril en Regan vinden de plotselinge ommekeer van hun driftige vader nogal onheilspellend. Temeer daar Lear aankondigt met 100 ridders afwisselend aan Gonerils en Regans hof te zullen verblijven zal de band tussen beide zusters bepaald worden door wantrouwen tegen hun vader.

2e toneel

Edmond, bastaard van Gloster, benijdt zijn halfbroer (de wettige zoon Edgar) zijn voorrangspostitie. Hij zal hem met list en laster ten val brengen. Hij speelt Gloster een valse brief in handen, waarin staat dat Edgar Gloster wil vermoorden. Gloster vertrouwt blind op zijn geliefde bastaardzoon Edmond en wordt woedend op Edgar. Edmond raadt Edgar aan onmiddellijk te vluchten daar zijn vader achter hem aanzit.

3e toneel

Goneril bespreekt met Oswald - haar huismeester - Lear een zo koel mogelijke ontvangst te bereiden. Dit om te voorkomen dat Lear te lang bij haar en Albany zal blijven. Even later biedt Kent - verkleed als eenvoudige man - aan koning Lear zijn diensten aan. Hij wordt aangenomen als hij de huismeester genadeloos van repliek dient wegens diens onbehoorlijk gedrag tegenover Lear. De nar confronteert Lear met zijn 'narrenstreek' afstand te doen van de troon. het zal hem nog berouwen! Goneril beklaagt zich bij Lear over het gedrag van de ridders. Ze wil dat hij het aantal vermindert. Lear, die buitengewoon ontsteld is over deze schrijnende ondankbaarheid vervloekt haar en vertrekt naar Regan. Goneril stuurt Oswald met een ijlbrief naar Regan en verwijt haar man Albany een slappe houding. "Jij wordt teveel gelaakt om onverstand, dan om een slapheid die ons schaadt geprezen".

4e toneel

Lear stuurt Kent vooruit naar Regan en Cornwall met een brief om aan te kondigen dat hij eraan komt.

5e toneel

Edmond fingeert een gevecht met Edgar en weet Edgar tot vluchten te dwingen. Gloster is door het wapengekletter gealarmeerd toegesneld. Hij gelooft het verhaal van Edmond en ontfermt Edgar. Cornwall en Regan arriveren. Ze willen niet thuis zijn om Lear te bruseren als hij haar komt opzoeken. Edmond treedt in dienst bij Cornwall en Regan.

6e toneel

Kent die de brief van Lear heeft gebracht ontmoet Oswald, Gonerils bode, met wie hij een fikse ruzie uitlokt. Kent wordt daarop door Regan in het schandblok gezet. Gloster protesteert krachtig maar wordt terzijde geschoven.

Even later komt Lear op en ontsteekt in grote woede als hij Kent op deze vernederende wijze aantreft. "O, hoe zwelt hysterie naar mijn hart omhoog, o zieke hartstocht, néér klimmend verdriet, jouw plaats is lager! Waar is deze dochter?"

Aanvankelijk weigert Regan hem te woord te staan, maar zij komt uiteindelijk met groot gevolg naar buiten. Lear doet zijn beklag over Goneril, maar Regan blijkt nog harder dan haar zuster. Ze wil hem ook nog de resterende ridders afnemen. Ze tracht hem zelfs wegens onheus gedrag zijn excuus te laten maken.

Goneril arriveert en de zussen bakkeleien over het aantal ridders dat Lear nodig heeft. Lear houdt de eer aan zichzelf. "Wangedrochten wraak zal ik op je beiden nemen, (...) mijn hart breekt in honderdduizend barsten voordat ik huil! O, nar, ik word nog gek! (storm steekt op)". Hoewel er een flinke storm losbarst geeft Regan opdracht Lear onder geen beding binnen te laten.

7e toneel

Midden in de storm tracht de nar Lear wat moed in te spreken. Kent weet een schapenhut in de buurt. Allen volgen hem naar die hut. Edgar komt op. Om aan zijn vervolgers te ontkomen heeft hij zich in lompen gehuld en de gedaante aangenomen van een zwervende gek 'Peeping Thom'.

8e toneel

Gloster vertrouwt Edmond toe dat een legermacht op de rede van Dover ligt te wachten om een invasie voor te bereiden om Lear in zijn eer te herstellen. Gloster kondigt aan dat hij zich in het geheim bij deze actie zal aansluiten.

Edmond zal zijn vader verraden "Een schone dienst, die mij opleveren moet al wat mijn vader nu verliezen zal. De jeugd staat op als de oudheid komt ten val".

9e toneel

Lear en zijn beide getrouwen, Kent en de nar, ontmoeten in de hut Edgar die die zich als 'Peeping Thom' voordoet.

Gloster komt binnen. Lear staat op het punt gek te worden, zo in de war als als zijn geest is geraakt van de merkwaardige verhalen van 'Peeping Thom'. Gloster neemt Lear en Edgar mee om hen beter onder te brengen.

10e toneel

Edmond verraadt zijn vader aan Cornwall. Deze vaardigt een arrestatiebevel uit tegen Gloster.

11e toneel

Lear is geestesziek geworden. De nar en hij spelen een rechtszitting waarin de dochters terecht moeten staan vanwege hun harteloos gedrag. Gloster verschaft Kent een draagbaar om de koning naar Dover te dragen. Edgar blijft onthutst achter.

12e toneel

Cornwall en Regan laten Gloster gevangen nemen wegens hoogverraad. Cornwall dwingt Gloster te vertellen over de brief uit Frankrijk en de invasie ten gunste van Lear tegen Cornwall en Albany. Hierop rukt Cornwall Gloster's ogen uit. Een dienaar die zich op Cornwall stort wordt door Regan vermoord. Gloster roept Edmond op hem te wreken. Regan zegt dat Edmond hem verraden heeft. "Jij roept om wie jou haat. Hij was het die ons voor jouw hoogverraad gewaarschuwd heeft. Hij is te goed voor medelij met jou". Inmiddels blijkt Cornwall dodelijk gewond te zijn geraakt.

13e toneel

Edgar ontmoet zijn blinde vader die geleid wordt door een oude man. Gloster herkent zijn zoon niet en vraagt of hij hem wil begeleiden naar de rotsen van Dover. Hij wil zich daar van de rotsen storten omdat hij geheel vertwijfeld is geraakt over het verraad van Edmond en zijn onrechtvaardige behandeling van Edgar.

14e toneel

Goneril heeft Edmond tot generaal benoemd en hem als minnaar genomen. Als ze hoort dat Albany sympathiseert met de oude koning Lear, beraamt ze een plan om hem aan de kant te zetten. Albany overstelpt haar met verwijten, maar Goneril blijft gewetenloos. Een bode brengt een brief van Regan waar Edmond net naar op weg is. Regan leest dat Goneril nu weduwe is, sinds Cornwall overleden is na zijn gruwelijke daad tegen Gloster. Albany wil de oude Gloster wreken.

15e toneel

Kent verneemt dat de koning van Frankrijk wegens dringende staatszaken teruggekeerd is naar Parijs. Het opperbevel over de invasiemacht is nu in handen van een generaal. Cordelia is weliswaar vlakbij in de stad maar Lear - beschaamd over zijn eigenwijs gedrag en slechte geweten wil haar niet ontmoeten. Cordelia vraagt aan de dokter of geesteszieken te genezen zijn. De arts antwoordt wijs: "Er zijn nog middelen, mevrouw. De aartsverpleegster der natuur is: rust". Ondertussen trekt de legermacht op naar het noorden.